

Урок № 7

Дата: 24.11.2022

Тема: Соціальні інститути суспільства і соціальні організації

Мета: охарактеризувати соціальні інститути суспільства і соціальні організації; розвивати аналітичне мислення, професійні навички, пам'ять, мислення; виховувати повагу спеціальності, оточуючого середовища

Хід уроку:

Поняття "соціальний інститут" належить до наукових термінів, які широко використовуються майже в усіх галузях суспільствознавства. До вивчення соціальних інститутів соціологія вдалася з часу становлення її як науки. Вперше в соціологічній науці поняття "соціальний інститут" застосував Г. Спенсер. Він вважав соціальні інститути каркасом соціуму, що виникають внаслідок процесу диференціації суспільства. На його думку, суспільний організм складається з трьох основних інститутів: репродуктивного, розподільчого, регулюючого.

Соціальний інститут (від лат. *institution* — організація, лад) — це форма закріплення і форма здійснення спеціалізованої діяльності, яка забезпечує стабільне функціонування суспільних відносин. Соціальний інститут — це певним чином організована, стандартизована і узгоджена форма суспільних відносин, орієнтована на задоволення соціально значимих потреб.

Соціальні інститути створюють можливість для задоволення істотних потреб всіх соціальних суб'єктів тим способом і в тому обсязі, які вважаються суспільством оптимальними і санкціонуються ним. Вони гарантують виконання необхідних функцій і виключення небажаних з точки зору суспільства форм соціальної поведінки, сприяючи безперервності та спадковості соціального життя. Соціальні інститути забезпечують інтеграцію і координацію дій соціальних суб'єктів, створюючи внутрішню стабільність соціального простору. Інститутом є сім'я, система освіти, політика, культура, релігія. Завдяки соціальним інститутам здійснюється і соціалізація індивідів, забезпечується послідовність у використанні культурних цінностей, передачі навичок і норм соціальної поведінки. Тому соціальний інститут — це стійка форма організації спільної діяльності людей, яка склалися історично.

Соціальні зв'язки, які є основою соціальних інститутів, називаються інституціональними. Процес організації та регулювання суспільного життя, впорядкування, формалізації та стандартизації суспільних зв'язків і відносин називається інституціоналізацією. Інакше кажучи, і петиту ціанізація — є процесом виникнення, становлення, розвитку та історичних змін соціальних інститутів.

Для здійснення інституціоналізації необхідні такі умови:

1. Відповідна соціальна потреба. Інститути покликані організовувати сумісну діяльність людей з метою задоволення тих чи інших соціальних потреб. Їх задоволення можливе лише у процесі соціальної взаємодії. Якщо така потреба стає незначною або зникає зовсім, тоді існування соціального інституту стає неактуальним.

Відомий дослідник Г. Ленські визначив ключові соціальні потреби, які породжують процеси інституціоналізації:

- потреба комунікації (мова, освіта, зв'язок);
- потреба у виробництві продуктів і послуг;
- потреба у розподілі благ і привілеїв;
- потреба безпеки громадян, захисту їх життя і благополуччя;
- потреба у підтримці системи нерівності (розміщення соціальних груп за позиціями, статусами тощо);
- потреба у соціальному контролі за поведінкою членів суспільства (релігія, мораль, право)

2. Соціальний інститут утворюється на основі соціальних зв'язків, взаємодії та відносин конкретних осіб, індивідів, соціальних груп. Однак, він не може бути зведений до суми цих осіб та їх взаємодії. Соціальні інститути мають надіндивідуальний характер, являють собою самостійне суспільне утворення, яке має логіку розвитку.

3. Кожний соціальний інститут має свою систему цінностей та правил, які визначають мету його діяльності і її норми дозволяють, пропонують або забороняють певні види поведінки, що робить дії людей доцільними та корисними. З цієї точки зору інституціоналізація - це прийняття індивідом, групою норм та зразків поведінки, що регулюють різні аспекти людської діяльності, сприяють задоволенню потреб, прийнятній поведінці. Наприклад, для первісного людського стада був характерний проміскуїтет – невпорядковані, нестабільні статеві стосунки. Поступово вони були обмежені заборонами, зокрема заборонаю кровозмішення. Пізніше з'явилися й інші норми. Люди не змогли б вижити, не організувавши свої відносини з допомогою норм. Так зародився найдавніший соціальний інститут - інститут сім'ї.

4. Наявність необхідних матеріальних, фінансових, трудових, організаційних ресурсів, які суспільство повинно стабільно поповнювати шляхом капіталовкладень у них та підготовкою кадрів.

Соціальні інститути класифікують за різними критеріями.

Відповідно до суспільно значимих потреб та виконуваних ними завдань, соціальні інститути поділяють на:

1. Економічні інститути, які регламентують соціальні відносини у сфері господарської діяльності, виробництва, розподілу та споживання матеріальних благ, послуг. Це — власність, гроші, заводи, ринок, банки, торгівля, трудова діяльність.
2. Політичні інститути, які пов'язані із здобуттям влади, її здійсненням, розподілом, захистом. Це — держава, політичні партії, армія, правоохоронні органи, профспілки та інші суспільно-політичні організації.
3. Соціальні інститути — організують добровільні об'єднання, регулюють повсякденну соціальну поведінку людей, міжособистісні стосунки.
4. Інститути культури та виховання, які пов'язані із створенням, зміцненням, розвитком та розповсюдженням духовних цінностей. Це — освіта, наука, релігія, шлюб, художні заклади і організації.

За критерієм способу регулювання поведінки людей у межах певних інститутів виділяють формальні та неформальні соціальні інститути. Формальні інститути характеризуються тим, що мають ознаку — це взаємодія між суб'єктами, що здійснюється на основі формально узгоджених чи зафіксованих правил, законів, регламенту, положень. Формальні інститути відіграють велику роль в згуртуванні суспільства. До таких інститутів належать армія, держава, школа. Неформальні соціальні інститути, хоч і регламентуються в соціальних діях, вони не оформлені законом. Соціальний контроль у таких інститутах встановлюється за допомогою норм, закріплених у громадській думці, традиціях, звичаях. Це можуть бути різні об'єднання за інтересами, культурні та соціальні фонди. Кожний інститут виконує свою характерну для нього соціальну функцію.

Урок № 8

Дата: 24.11.2022

Тема: Соціальні інститути суспільства і соціальні організації

Мета: охарактеризувати соціальні інститути суспільства і соціальні організації; розвивати аналітичне мислення, професійні навички, пам'ять, мислення; виховувати повагу спеціальності, оточуючого середовища

Хід уроку:

Соціальна організація — специфічна формалізована група, яка має повноваження від суспільства на здійснення певної діяльності в рамках певного соціального інституту і здійснює систему конкретних функцій. Це цільова, структурована, ієрархізована група, створена для досягнення певної мети за допомогою раціональних засобів.

Отже, соціальна організація має власну назву, мету, завдання, певну сферу діяльності, порядок роботи, штат працівників. Можна навести наступні приклади соціальних організацій таких, як політична партія, уряд, футбольна команда, школа.

У відповідності до виконуваних завдань та методів їх досягнення створюються різні типи організацій. Якщо врахувати ступінь формалізації існуючих у них зв'язків, відносин та взаємодій, то соціальні організації можна поділити на формальні та неформальні. Формальні організації будують соціальні відносини на підставі регламентації зв'язків, статусів, норм. Це, наприклад, фірма, навчальний заклад. В основі формальної організації лежить розподіл праці, її спеціалізація за функціональною ознакою. Розподіл праці виступає у вигляді системи статусів- посад, кожна з яких наділена специфічними функціями таким чином, що всі функціональні завдання розподілені між членами організації. Формальна організація нагадує піраміду, в якій завдання диференційовані на кількох рівнях. Вона має спеціальний адміністративний апарат, основною функцією якого є координація дій членів організації з метою її збереження. Чим складніша й більша організація, тим складніші функції виконує адміністративний апарат.

Неформальні організації створюються, як правило, самими її членами для задоволення власних інтересів. Ними можуть бути коло друзів, любительські групи. Такі організації ґрунтуються на товариських взаєминах та особистому виборі зв'язків учасників і характеризується соціальною самостійністю.

У відповідності до виконуваних завдань та методів їх досягнення суспільством створюються різні типи організацій:

- органи законодавчої та виконавчої влади;
- організації з виробництва товарів і послуг (промислові, сервісні підприємства, фірми, фінансові установи);
- організації в галузі освіти (дошкільні, шкільні, вищі заклади, заклади пост освіти);
- організації в галузі медичного обслуговування, охорони здоров'я, відпочинку, фізичної культури та спорту (лікарні, санаторії, туристичні бази, стадіони).

Сучасне суспільство не можна уявити без соціальних організацій — банків, підприємств, установ, вузів, магазинів. Кожна соціальна організація має власну назву, кодекс, мету та завдання, сферу діяльності, порядок роботи, штат працівників, офіс.

Надзвичайно важливою функцією соціальних організацій в суспільстві є підвищення впорядкованості, організованості дій його членів в життєво важливих сферах всього суспільства. Іншим важливим елементом суспільства є соціальні спільності. На відміну від соціальних інститутів, які були утворені свідомо для проведення спільної діяльності людей, здійснення в суспільстві регулятивної функції та функції соціального контролю, соціальні спільності виникли в процесі історичного розвитку людської цивілізації і поява їх зумовлена об'єктивною необхідністю.

Соціальна спільність — група людей, яка склалася об'єктивно в процесі історичного розвитку, реально існує, практично фіксується, характеризується відносною цілісністю і виступає самостійним суб'єктом соціальної та історичної дії.

Якщо соціальні інститути виконують в суспільстві функцію стабілізатора соціальних відносин, то соціальні спільності забезпечують функцію соціального прогресу. Справді, важко переоцінити роль етносів та націй в утворенні держав, роль класів у зміні соціально-економічних формацій. Соціальні спільності є дуже важливою складовою суспільства, тому що всі соціальні системи та соціальні інститути базуються на соціальних спільностях. Особливостями соціальних спільностей є:

- вони утворюються в процесі історичної необхідності;
- спільні інтереси переважної частини індивідів, що до неї входять;
- можливість організовувати соціальні інститути та соціальні системи;
- безпосередня близькість членів спільності, яка передбачає можливість безпосереднього їх контакту.

Так само як інститути, соціальні спільності відзначаються великою різноманітністю. Вони можуть існувати декілька десятків хвилин (пасажири тролейбуса під час його руху по маршруту) до декількох сотень і навіть тисяч років (етноси, класи), від двох осіб до десятків мільйонів.

У сучасній соціології прийнято виділяти такі найважливіші види соціальних спільностей:

- етнічні — спільності, що ґрунтуються на спорідненості в мові, культурі, звичаях, традиціях, психологічних особливостях своїх членів (українці, французи, татари, цигани);

- демографічні - відрізняються за статтю, віком, расою, місцем народження (жінки, чоловіки, молодь);
- професійні — характеризуються за приналежністю індивідів, що їх складають до тієї чи іншої професії (юристи, будівельники, педагоги);
- територіальні — ті, що визначаються за територією проживання своїх членів (міські і сільські жителі);
- спільності, що відрізняються за соціальним статусом — (одружені, безробітні, громадяни України);
- малі соціальні групи — (сім'я, виробничі колективи, друзі).

Отже, спільності формуються у якості певних соціальних груп, у яких індивіди об'єднанні спільними зразками поведінки, територією проживання, традиціями, професійними та багатьма іншими ознаками. Український соціолог В. Гродяненко поділяє спільноти на масові та групові. Масові спільноти — це групи, що об'єднують індивідів зі схожими поглядами, прихильностями смаками. Такі спільноти передбачають суто формальний контакт між їхніми представниками. До масових спільнот можна віднести скажімо футбольних вболівальників чи рух антифашистів. Групова соціальна спільнота — сукупність індивідів, що фіксується емпірично, тобто реально існує. У свою чергу соціальні групи поділяються на великі, де контакт між її представниками здебільшого опосередкований (нації, професійні, демографічні спільноти) та малі, учасники яких перебувають в безпосередньому соціальному контакті (сім'я, трудовий колектив).

Також соціальні спільності поділяють на масові або нефіксовані, де зв'язки між членами існують лише формально, та групові або фіксовані, що характеризуються цілісністю і вищою організованістю.

Таким чином, соціальна спільність — це група людей, об'єднана більш менш стійкими зв'язками і близькістю інтересів своїх членів. Їх соціальне призначення полягає в тому що вони є основою створення інших соціальних об'єднань — інститутів чи організацій, саме спільноти забезпечують соціальний прогрес. Соціальні спільності, як і соціальні інститути та організації, є важливим фактором утвердження і розвитку соціальних відносин.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке соціальний інститут?
2. Що таке соціальна організація?
3. Що таке соціальна спільність?

Домашнє завдання: дати відповідь на питання для самоперевірки та законспектувати матеріал з теми

Рекомендована література: Волович В. І. Соціологія : підручник. - К: ЦУЛ, 2019; Юрій М. Ф. Соціологія : підручник / М. Ф. Юрій. – Київ: Кондор, 2019

Шановні учні! Нагадую, що на виконанні вами завдання чекає моя електронна пошта:

kvasha.n.v@gmail.com або Вайбер чи Телеграм за номером: 093-74-98-200,

але не пізніше 20:00